

ZA JEDNÍM Z POSLEDNÍCH PRÁVNÍCH HUMANISTŮ

Ignác Antonín Hrdina

Byl jsem požádán o úvodní vzpomínkovou stať do chystané publikace k počtě doktora Zdeňka Masopusta, od jehož neočekávaného úmrtí uplyne v roce 2022 sotva uvěřitelných deset let.

Takovou žádost přirozeně nelze odmítnout, i když ví Bůh, že bych raději přispěl do festschriftu k nějakému Zdeňkovu jubileu. Ale tady si nelze vybírat. A tak této publikaci předesílám pár osobních vzpomínek, které na tomto místě chtějí připomenout osobnost téměř charismatickou, jež zanechává výraznou stopu v dějinách české právní vědy. Dělán to rád, zvláště když jsem byl jeho vděčným posluchačem. Nikoli ovšem na právnické fakultě, jak bych si byl přál, ale pravidelně cestou do Plzně, kdy se mnou tak jednou či dvakrát za semestr jezdil autem na státnice do Plzně, a také na těchto státnicích samých, pokud jsem měl to štěstí a zkoušeli jsme spolu – tam jsem totiž sbíral „drobty moudrosti“, které tam díky jeho proslovům ke zkoušeným jako by padaly ze stolu (a ono bylo co sbírat). Zdeněk příliš nectil zásadu, že by u zkoušky měl mluvit více student než examinátor. Dnes jsem mu za to vděčný. Jistě se tím zkoušení prodlužovalo, ale u něj (a právě u něj) mi to nevadilo – ba právě naopak. Odkrýval jim při tom (pro ně mnohdy arci fatálně pozdě) mechanismus fungování práva ve státě a společnosti, kterému dokonale rozuměl, a to nejen toho českého, nýbrž práva obecně; a právě o to přece v obecné teorii práva především jde. Využíval k tomu nejen svých doslova encyklopedických znalostí, ale i vlastních zkušeností – vždyť byl jeden čas mimo jiné předsedou ústavněprávního

výboru Poslanecké sněmovny. Věděl, jak to chodí. Byl si přitom vědom, že stát bez spravedlnosti není (abych to vyjádřil slovy sv. Augustina) nic jiného než loupežnický podnik, stejně jako právo bez spravedlnosti a bez morálky není než nástrojem útlaku jedněch lidí druhými. V tomto duchu učil o státu a právu na tehdy tak ostrakizované plzeňské právnické fakultě – precizně, srozumitelně a poutavě, padni komu padni, a to se svým vytříbeným smyslem pro humor a sarkasmus.

Zdeněk byl díky svému rozsáhlému vzdělání a schopnostem nejen jedním z největších současných právních teoretiků u nás, ale také jedním z mála současných českých humanistů hodných toho jména. Se stejnou elegancí zpaměti citoval Goethova Fausta (samozřejmě v originále) jako svého oblíbeného Švejka, Ovidiovy Metamorfózy, stejně jako Chevalierovy Zvonokosy. Kdo měl například možnost slyšet jeho brizantní zahajovací projev na mezinárodní konferenci ve Znojmě v roce 2008 na téma „Metamorfózy práva ve střední Evropě“, rád mi dá za pravdu.

K těm „metamorfózám“ práva u nás: ne všechny jsou vítané – to není třeba dále rozvádět. Tak mi také tehdy přišly přinejmenším zbytečné práce na novém občanském zákoníku; vždyť ten „starý“ byl sice přijat za minulého režimu, ale byl četnými novelami zbaven všeho „socialistického“, byla k němu ustálená judikatura, všichni jsme na něj byli zvyklí (soudci, advokáti, učitelé) a jeho aplikace byla zdrojem nezanedbatelné právní jistoty. Když jsem se tedy Zdeňka ptal na jeho názor, zda je nový občanský kodex zapotřebí, odpověděl mi s úsměvem, že právo se u nás přece tvoří nikoli podle potřeby, nýbrž podle ideologie – vzpomínám na to vždy, kdykoli se s nějakou takovou novou právní „vymožeností“ setkám. Ano – to byl Zdeněk: kritický, ale jeho kritika neulpívala na povrchu, nýbrž mířila vždy ke kořeni věci.

Ačkoli zde nejde o oficiální nekrolog, nelze nezmínit, že Zdeněk byl celá léta výkonným redaktorem časopisu Právník – vysoce

odborného časopisu pro teoretické otázky státu a práva a vůbec nejstaršího právníckého periodika na světě, které vychází bez přerušení už od roku 1861. Roku 2011 tedy slavil tento časopis své stopadesátileté jubileum a právě Zdeněk se nejvíce zasloužil i o vydání sborníku, který k tomuto jubileu vyšel. Budiž mu za to aspoň na tomto místě upřímně poděkováno – ten časopis byl jakoby jeho „dítětem“.

Ale ještě jedna publikace mu v době ještě nedávné vděčí za existenci – tentokrát nikoli jako redaktorovi, ale jako spoluautorovi. Roku 2010 jsem totiž pojal (s ohledem na pedagogické zkušenosti pošetilý) nápad, že totiž svým posluchačům zvláště na teologické fakultě (ovšem s použitím i na právech) sestavím čítanku z vybraných textů vybraných právních celebrit – tedy jakousi antologii či chrestomatii. Domníval jsem se (ovšemže mylně), že posluchači, když celkem pochopitelně nemají čas ani chuť hledat v pramenech, sáhnou alespoň po této čítance z právních dějin (a právě v tom spočívala ona má pošetilost). Jenže zvláště v oblasti moderního práva (např. pokud jde o anglický a skandinávský právní realismus, postmodernu v právu atd.) jsem se necítil dostatečně fundovaným na to, abych odvedl skutečně odbornou práci; a tak jsem nejdříve chtěl poprosit Zdeňka o pár rad, ale pak jsem se osmělil a navrhl mu, zda by se na vydání antologie nechtěl jako autor podílet. A k mému překvapení nejen souhlasil, ale souhlasil rád. Tak jak napsal do předmluvy, publikace měla přispět k „získávání hlubšího vhledu do různých v čase i místě se měnících názorů na právo, jeho původ, závaznost, spravedlnost a justifikaci, jakož i na stát s právem spjatý“; a právě to považoval na právní propedeutice vždy za hlavní – ostatní se musí nabílovat. A tak se zrodila více než čtyřsetstránková *Chrestomatie ke studiu filosofie práva*, kterou následujícího roku (2011) vydalo nakladatelství LEGES. Zdeněk z ní měl upřímnou radost – jednu z posledních větších „profesionálních“ radostí svého života; a jsem vděčný, že jsem k tomu mohl alespoň malým dílem přispět.

Ale Zdeněk byl nejen neobyčejně vzdělaný a zkušený, nýbrž také moudrý. To nemusí jít vždy ruku v ruce, ale u něj tomu tak bylo. Tato jeho moudrost spočívala v respektování vyššího než jen pozitivního zákona, v pokorném uznávání hranic každého lidského poznání a v ochotě o toto poznání se s druhými dělit a konečně ve snaze nikoho nepoškodit, nikomu neublížit – to je to Ulpiánovo *neminem laedere*, jež si vzal za své. I proto jeho kolegyně a kolegové bolestně pociťují jeho předčasný odchod a rádi na něj vzpomínají, jak prozrazuje i tento sborník; jeho autorskému týmu za to patří dík.